

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TYÖNTEKIJÄN NÄKÖKULMA LASTEN AGGRESSIOON PÄIVÄKODISSA

Rebekka Suvanto

Roosa-Maria Turunen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2018
Sosiaalialan koulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutus

SUVANTO, REBEKKA & TURUNEN, ROOSA-MARIA:
Työntekijän näkökulma lasten aggressioon päiväkodissa

Opinnäytetyö 40 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Toukokuu 2018

Aggressiivisuus on luonnollinen osa lapsen tunne-elämän kehitystä. Sen ilmeneminen väkivaltaisuuksena ei kuitenkaan ole hyväksyttävää. Tässä opinnäytetyössä oli tarkoituksena selvittää lasten aggressiivisuutta ilmiönä päiväkodissa työntekijän näkökulmasta ja lisätä tietoa siitä.

Tutkimus oli laadullinen. Opinnäytetyötä varten haastateltiin neljää varhaiskasvatuksen ammattilaista. Haastattelut tehtiin puolistrukturoituina yksilöhaastatteluina. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti.

Tuloksissa kävi ilmi, että lapset käyttäytyvät herkimmin aggressiivisesti tilanteissa, joissa on paljon ärsykeitä. Erityisen vaikeita tilanteita lapselle ovat siirtymä- ja ryhmätilanteet. Lapsen aggressiivisuus ilmenee herkästi fyysisenä reagoitina, kuten potkimisena ja lyömisenä. Tilanteita, joissa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, ehkäistään yleensä selkeällä päivästrukturilla ja niihin puututaan poistamalla aggressiivinen lapsi tilanteesta ja puhumalla hänen kanssaan.

Työntekijä voi kokea kasvatuskumppanuuden toteuttamisen haastavana sellaisen lapsen kohdalla, joka käyttäytyy usein aggressiivisesti. Lasten aggressiivinen käytös voi vaikuttaa myös työntekijän turvallisuuden tunteeseen. Tunnekasvatus on paras keino opettaa lasta ymmärtämään vihan tunteita ja oppia ilmaisemaan niitä hyväksyttävällä tavalla. Kehittämisehdotuksiksi esitetään, että turvallisuussuunnitelmaan tulee ohjeistus väkivaltaisesti käyttäytyvän lapsen kohtaamiseen, henkilökohtaisen avustajan apu haastavasti käyttäytyvälle lapselle ja konkreettiset keinot, kuten liikennevalot ja Mututoukka-ohjelma.

Asiasanat: aggressio, lapset, päiväkotito, tunne, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

SUVANTO, REBEKKA & TURUNEN, ROOSA-MARIA:
Aggression of Children in Day Care from Employees' Viewpoint

Bachelor's thesis 40 pages, appendices 2 pages
May 2018

The purpose of this study was to look into the aggressive behavior of children in day care from the employees' point of view. The study is also pointing out the importance to understand aggression as a part of children's development. One aim was also to bring children's aggressive behavior more visible in the working field of day care.

Four day care employees were interviewed for the study. The interviews were face to face one employee at a time. The data were analyzed using content analysis.

Results showed that the aggressive behavior of children is usually physical such as kicking and hitting others. Aggressive behavior is most likely to occur in situations where there is a lot of stimulation for the child. Clear day structure can prevent aggressive behavior. There can also be underlying reasons for children's aggressive behavior like problems in development or problems at home.

Aggressive behavior of children can affect an employee's feelings of security in the workplace. Working with an aggressive child can be challenging. Emotion education is the best way to help children understand the feelings of anger and frustration and to help them express those feelings in an acceptable way.

Key words: aggression, children, day care, early childhood education, emotion

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT.....	7
2.1	Opinnäytetyön lähtökohdat ja tavoitteet	7
2.2	Tutkimuskysymykset	7
3	VARHAISKASVATUS	9
3.1	Suomalainen varhaiskasvatus	9
3.2	Tunnekasvatus.....	10
3.3	Kasvatuskumppanuus	12
4	AGGRESSIIVINEN LAPSI.....	13
4.1	Aggressio ja väkivalta.....	13
4.2	Lapsen tunne-elämän kehitys.....	14
5	OPINNÄYTETYÖN ETENEMINEN	17
5.1	Tutkimuksen eteneminen	17
5.2	Tutkimusmenetelmä.....	17
5.2.1	Haastattelu.....	18
5.3	Analysointi.....	19
6	AGGRESSIIVINEN LAPSI PÄIVÄKOTIYMPÄRISTÖSSÄ.....	21
6.1	Aggressiivisuuden ilmeneminen.....	21
6.2	Syyt käytöksen taustalla.....	21
6.3	Toimintatavat, puuttuminen ja ennaltaehkäisy	23
6.4	Turvallisuuden tunne	24
6.5	Yhteistyö kodin kanssa	25
6.6	Kehitysehdotukset.....	26
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	29
8	OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	32
9	POHDINTA.....	35
	LÄHTEET.....	37
	LIITTEET	39
	Liite 1. Saatekirje.....	39
	Liite 2. Haastattelurunko	40

1 JOHDANTO

Valitsimme aiheeksemme lapsen aggressiivisen käyttäytymisen päiväkodissa. Aluksi mietimme, että voisimme tehdä opinnäytetyömme liittyen kiusaamiseen päiväkodissa. Huomasimme kuitenkin, että siitä aiheesta on jo tehty jonkin verran opinnäytetöitä. Halusimme tehdä siis jotain hiukan erilaista ja meitä alkoi kiinnostamaan lasten aggressiivinen käytös kohdistettuna muihin. Mikä aiheuttaa ja laukaisee aggressiivisen purkauksen? Ajattelimme kiusaamisen olevan paljon systemaattisempaa ja harkitumpaa kuin aggression ja siitä mahdollisesti syntyvän väkivallan.

Väkivaltaisuus ja epäterve aggressio on lisääntynyt huomattavasti lasten ja nuorten joukossa. Ryhmät ja luokat olivat paljon rauhallisempia 30-40 vuotta sitten. Mitään vertailukelpoisia tilastoja ei kuitenkaan voida antaa rauhattomuuden lisääntymisestä. (Sinkkonen 2008, 133.) Meistä tämä oli huolestuttavaa, ja meitä alkoi kiinnostaa lisääntyneen aggressiivisen käytöksen taustalla vaikuttavat syyt. Tämän takia päätimme lähteä tutkimaan, millaista ongelmalliseksi luokiteltavaa aggressiivista käytöstä päiväkodissa tapahtuu, mistä lapsen aggressiivisuus saattaa johtua ja miten siihen voidaan puuttua.

Aluksi meidän oli tarkoitus pyrkiä selvittämään, mistä lapsen jatkuva aggressiivinen käytös johtuu ja miten lapsuuden aggressiivinen käytös vaikuttaa ihmisen myöhempään käytökseen, jos siihen ei puututa. Tajusimme kuitenkin, että tällaisen tutkiminen ei ole mahdollista meille. Päätimme tämän vuoksi keskittyä aggressiivisuuden ilmenemiseen ja siihen puuttumiseen päiväkodissa.

Otimme keskeisiksi käsitteiksi aggressiivisuuden, tunne-elämän kehityksen ja varhaiskasvatuksen. Varhaiskasvatuksesta poimimme kasvatuskumppanuuden ja tunnekasvatuksen tärkeiksi osa-alueiksi aiheemme kannalta. Koimme, että näihin aiheisiin syventymällä saamme itse tarpeeksi käsitystä siitä, mitä aggressiivisuus on ja miten siihen olisi paras puuttua.

Tarkoituksenamme oli siis kerätä ja antaa tietoa siitä, millaista aggressiivista käytöstä päiväkodissa ilmenee, miten siihen puututaan ja vaikuttaako se turvallisuuteen tai sen tunteeseen päiväkodissa. Tutkimme aihetta puolistrukturoiduilla haastatteluilla. Haastattelimme neljää samassa päiväkodissa työskentelevää varhaiskasvatuksen ammattilaista.

Heillä kaikilla on kokemusta aggressiivisesti käyttäytyvistä lapsista monen vuoden ajalta. Tarkoituksenamme oli haastatella kuutta työntekijää, mutta aiheen sensitiivisyyden vuoksi haastateltavia oli vaikea löytää, joten lopulta saimme toteutettua neljä haastattelua.

Tässä opinnäytetyössä emme tuo esille yhteistyöpäiväkodin nimeä, haastateltavien nimiä tai ammattinimikkeitä tai muitakaan tietoja, jotka voisivat vaarantaa tutkimukseen osallistujien tunnistamattomuuden. Olimme päättäneet, että haastateltavien nimiä ei tuoda esille ja heidän toiveestaan emme myöskään tuo esille heidän työpaikkaansa. Opinnäytetyömme pyrkii tunnistamattomuuteen.

Opinnäytetyömme alussa kerromme työn tavoitteita ja lähtökohtia ja tutkimuksen etenemisestä. Esittelemme aineistonkeruumenetelmän ja sen toteutumisen sekä aineiston analysointimenetelmän. Sen jälkeen avaamme keskeisiä käsitteitä opinnäytetyön aiheen kannalta. Sitten haastatteluissa ilmenneihin teemoihin perehdytään. Lopuksi kokoamme omia johtopäätöksiämme ja ajatuksiamme sekä pohdimme työn eettisyyttä ja luotettavuutta.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tavoitteet

Työn tarkoituksena on selvittää lasten aggressiivisen käytöksen syitä ja ilmenemistä sekä miten siihen voidaan puuttua ja miten sitä voidaan ennaltaehkäistä. Tässä opinnäytetyössä lapsella tarkoitetaan 3-6 vuotiaita lapsia. Kaksivuotiaiden lasten aggressiivisuus muita kohtaan on suurimmillaan, koska he ovat hyvin kiinnostuneita muista lapsista, mutta eivät pysty vielä ratkaisemaan ongelmatilanteita sosiaalisten taitojensa puutteellisuuden vuoksi (Keltikangas-Järvinen 2012, 110). Tämän takia valitsimme 3-6 -vuotiaat lapset kohdejoukoksemme.

Työn tavoite on tutustua lasten aggressiiviseen käytökseen ilmiönä päiväkodissa. Miten se ilmenee, kehen kohdistuu ja miten se vaikuttaa. Teorian kautta pohdimme myös päiväkodin toimintatapoja ja esitämme tässä opinnäytetyössä mahdollisia kehitysehdotuksia.

Työn tavoitteena on myös lisätä tietoa lasten aggressiivisesta käyttäytymisestä päiväkodissa. Onko se yleistä ja onko työntekijöillä tarpeeksi työkaluja siihen puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn? Meitä kiinnostaa myös syyt lapsen aggressiivisen käyttäytymisen taustalla. Onko aggressiivinen käytös opittua, luontaista tai voiko siitä päätellä jotain lapsen hyvinvoinnista? Työn tavoite on valita yksi ilmiö, mitä lasten käytöksessä voi esiintyä ja syventyä sen syihin.

2.2 Tutkimuskysymykset

1. Miten lapsen aggressiivinen käytös ilmenee päiväkotiryhmässä?

Yksi opinnäytetyömme tutkimuskysymyksistä keskittyy aggressiivisen käytöksen ilmenemiseen. Millä tavalla lapsi käyttäytyy aggressiivisesti? Kohdistuuiko aggressiivinen käytös muihin lapsiin, työntekijöihin, esineisiin vai lapseen itseensä?

2. Miten lapsen aggressiiviseen käytökseen puututaan ja miten sitä pyritään ennaltaehkäisemään?

Selvitämme haastattelemalla yhteistyöpäiväkodin henkilökuntaa siitä, miten he puuttuvat lapsen aggressiiviseen käyttäytymiseen. Onko päiväkodilla yhtenäinen toimintatapa ja kokevatko työntekijät sen hyväksi? Ilmeneekö käytöstä vain tietyissä tilanteissa ja olisiko nämä tilanteet vältettävissä? Millä tavalla tällaisten tilanteiden syntyä voidaan ennaltaehkäistä?

3. Mitä mahdollisia syitä on lapsen aggressiivisen käytöksen taustalla?

Osana opinnäytetyötämme haluamme myös tutkia mahdollisia syitä lapsen aggressiivisen käytöksen taustalla. Etenkin jos käytös on toistuvaa. Ilmeneekö lapsella aggeressiivista käyttäytymistä tietyissä tilanteissa tai vain tiettyjä henkilöitä kohtaan? Onko taustalla kehityksellisiä häiriöitä? Millaiset kotiolot lapsella on?

3 VARHAISKASVATUS

3.1 Suomalainen varhaiskasvatus

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa painottuu erityisesti pedagogiikka. Se on suunnitelmallinen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus, jossa on selkeät tavoitteet. Sitä voidaan toteuttaa päiväkodissa, yksityiskodissa tai perhepäivähoidossa. (Varhaiskasvatustalaki 1973.) Varhaiskasvatus on Suomessa lapsen oikeus ja vanhemman oikeus on saada lapselleen hoitopaikka (Heinonen, Iivonen, Korhonen, Lahtinen, Muuranen, Semi & Siimes. 2016, 21). Meidän opinnäytetyössämme käsitellään lapsen aggressiivista käytöstä päiväkodissa. Kaikki haastattelemamme varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat työskennelleet erityispäiväkodissa. Päiväkoti voidaan järjestää erityispäiväkodiksi, jos se toimii lasten erityisen kasvatuksen tai hoidon tarpeen perusteella (Varhaiskasvatustalaki 1973).

Varhaiskasvatusta on sekä vanhempien että päiväkodin antama kasvatus. Lain mukaan jokaiselle lapselle pitää tehdä varhaiskasvatussuunnitelma, jonka laatii henkilöstö ja lapsen vanhemmat tai muut huoltajat yhdessä. Varhaiskasvatus on suunnitelman pohjalta tehtävää kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka edistää lapsen kasvua, kehitystä, oppimista ja terveyttä. Vuonna 2015 tullessa varhaiskasvatustalassa päivähoito ja varhaiskasvatus rinnastettiin synonyymeiksi. Laissa myös korostettiin pedagogiikkaa. (Varhaiskasvatustalaki 1973.)

Varhaiskasvatustoiminnassa pitäisi olla kaksi tuntia koulutetun henkilöstön opetusta päivässä, jotta sitä voidaan kutsua varhaiskasvatukseksi. Tämän ei kuitenkaan tarvitse tai edes saa olla yhtämittäinen jakso. Päiväkodin päivä koostuu monista erilaisista toiminnoista ja aktiviteeteista, suunnitelmallisesta pedagogisesta toiminnasta, leikistä, liikunnasta, vapaasta toiminnasta ja perushoidosta. (Heinonen ym. 2016, 25-26.)

Arviointi kuuluu olennaisesti pedagogiikkaan ja varhaiskasvatukseen. Kasvattajat keräävät tietoa lapsesta havainnoimalla ja keskustelemalla lasten kanssa. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi asioissa, jotka koskevat häntä itseään. Näitä lapsista havainnoinnin ja kes-

kustelun kautta saatuja tietoja voidaan käyttää pedagogiikan kehittämiseen lasten kehityksen kannalta paremmaksi. Arvioinnilla voidaan myös havaita lapsen lisätuen tarve. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén 2012, 57.)

Arvioinnin kautta voidaan huomata lapsen oppimisvaikeudet ja sen myötä voidaan antaa lapselle lisää tukea oppimisen turvaamiseksi. Lapsen osallisuus on tärkeää arviointia tehdessä. Kun lapsi joutuu arvioimaan omaa käytöstään, hän joutuu kehittämään tärkeitä metakognitiivisia taitoja ja refleктоimaan omaa toimintaansa. Tällä tavoin lapsen tietoisuus itsestään kasvaa ja minäkuva rakentuu. Myös kasvattajan palaute lapsen toiminnasta ja ohjaaminen vaikeissa tilanteissa ovat tärkeitä lapsen minäkuvan kehityksen ja itseohjautuvuuden kannalta. (Heikka ym. 2012, 57.)

Lapsen kehitystä on arvioitava vähintään kerran vuodessa ja tarpeen mukaan useamminkin. Tämän pohjalta on päivitettävä varhaiskasvatussuunnitelmaa, jos on tarvetta. Vanhemmilla on oikeus osallistua lapsensa arviointiin ja varhaiskasvatuksen toteuttamiseen, joten siihen on annettava mahdollisuus. Myös lasta on kuunneltava ja otettava huomioon hänen mielipiteensä näissä asioissa lapsen iän ja kehityksen edellyttämällä tavalla. (Varhaiskasvatuslaki 1973.)

3.2 Tunnekasvatus

Pienen lapsen tunteet ovat eriytymättömiä ja näitä kutsutaan perustunteiksi. Leikki-ikässä tunteet alkavat eriytyä ja kehittyä. Lapsen on tärkeä oppia tunnistamaan ja nimeämään omia tunteitaan ja aikuisella on suuri rooli sen opettelussa. Lapselle kehittyy paremmat mahdollisuudet oppia hallitsemaan omia tunteitaan aikuisen ohjauksessa. (Vienola 2012, 168.)

Ihmisen kyky tunnistaa omat erilaiset tunteensa antaa hänelle myös kyvyn käsitellä niitä. Kun tunne herää siihen kuuluu erilaiset vaiheet kuten havaitseminen, hyväksyminen ja ilmaiseminen. Prosessiin kuuluu myös tunnistaminen, nimeäminen, säätely ja ymmärtäminen, jossa lapsi tarvitsee aikuisen apua. Mikäli tunteista ei puhuttaisi, niiden tunnistaminen voi muodostua mahdottomaksi. (Nurmi 2013, 24.)

Kaikki lapsen tunteet ovat hyväksyttäviä eikä niitä pidä yrittää välttää tai mitätöidä (Kanninen & Sigfrids 2012, 84). Aikuiset eivät saa vähätellä lapsen tunteita tai yrittää kieltää häneltä joitain tunteita. Lapselle pitää olla hyväksyttyä ja turvallista kokea negatiivisiakin

tunteita kuten vihaa, pelkoa, kateutta ja mustasukkaisuutta. Aikuisen tehtävä on auttaa lasta tunnistamaan ja nimeämään nämä huonotkin tunteet ja ohjata lasta niiden käsitteilyssä. (Roberts 2002, 29-30.)

Lapsen tulee oppia tunnistamaan itsessään esimerkiksi vihan tunne oppiakseen käsittelemään sitä (Roberts 2002, 30). Aikuisen tehtävä on opettaa lasta käsittelemään tunne ja ohjata lapsi näyttämään tunteensa hyväksyttävästi. Lapselle on siis hyvä selittää, että vihantunteiden vallassa ei saa lyödä tai töniä toisia, mutta itse tunne on sallittu. (Vienola 2012, 168-169.)

Tunteen kokeminen ja ilmaiseminen ovat kaksi eri asiaa (Kärkkäinen 2017, 28). Aikuinen auttaa lasta sekä sanoittamaan ja tunnistamaan tunteensa, mutta tärkeää on myös ohjata lasta tunteen ilmaisuun. Pieni lapsi ei osaa välttämättä vielä tunnistaa omaa tunnettaan ja toimii impulsiivisesti tunteen vallassa, mutta mitä enemmän lapsi oppii tunnistamaan ja sanoittamaan omia tunteitaan, sitä paremmin hän pystyy niitä myös hallitsemaan. (Nurmi 2013, 17, 22-23.)

Kyky käsitellä ja tunnistaa omia tunteita on tärkeä osa mielenterveyttä ja henkistä tasapainoa. Lapsella tunnesanasto voi olla suppea, vaikka tunteet ja niiden voimakkuus on kirjavaa. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että lapset pääsevät puhumaan esimerkiksi kiukusta ja vihasta omalle ikätasolleen sopivalla tavalla. Tunnetaitoja voidaan kehittää ja käydä läpi esimerkiksi satujen, kertomusten, leikin, piirtämisen ja tehtäväkorttien avulla. (Schulman & Nurmi 2013, 134.)

Osa tunnekasvatusta on myös antaa lapsen kokea pettymystä, vihaa, turhautumista ja muita negatiivisia nähtäviä tunteita. Näin lapsi oppii, että nämäkin tunteet ovat normaaleja ja osa elämää ja hän osaa käsitellä niitä myös myöhemmin elämässään. (Roberts 2002, 32-33.) Lapselle voi tarjota keinoja hillitä voimakkaita tunteita. Näitä keinoja kannattaa pohtia lapsen kanssa jonain rauhallisena hetkenä. Joillekin lapsille esimerkiksi pallottelu voi olla apu, joillekin mielikuvitus ja toisille aikuisen lähellä, esimerkiksi sylissä, oleminen. Mitä pienempi lapsi, sitä todennäköisemmin hän tarvitsee aikuisen lähellä oloa rauhoittuakseen voimakkaasta tunteesta. Aikuinen opettaa lasta ymmärtämään, että tunteet ovat muuttuvia ja menevät ohi. (Kärkkäinen 2017, 26.)

3.3 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuudessa tavoitteena on luoda mahdollisimman sujuva kommunikointi päiväkodin ja lapsen vanhempien välille. Pyrkimyksenä on avoin kommunikointi lapsen kehitykseen, hoitoon ja kasvatukseen liittyvistä aiheista. Kasvatuskumppanuus tarkoittaaakin nimenomaan päivähoidon ammattilaisten ja vanhempien välistä vastavuoroista vuorovaikutusta. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17.)

Toimiessaan kasvatuskumppanuudessa on parhaimmillaan kyse lapsen elämässä tiiviisti mukana olevien aikuisten saumattomasta yhteistyöstä lapsen kasvun ja kehityksen parhaaksi. Vanhemmat ovat lapsen ensisijainen ihmissuhde ja kasvatuskumppanuudessa tämä otetaan huomioon ja sitä pyritään tukemaan. Varhaiskasvatuksen ammattilainen tukee lapsen vanhempia lisäämällä heidän tietoaan lapsen tarpeista ja kehitysvaiheista. (Kanninen & Sigfrids 2012, 133.)

Vanhempien ja päiväkodin varhaiskasvattajan on hyvä jakaa yksimielinen käsitys kasvatuksesta, kasvatuksen arvopäämääristä ja menetelmistä. Jotta kasvatuskumppanuus toimii, on edellytyksenä vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan molemminpuolinen kunnioitus ja kuulluksi tuleminen. Lapsen kasvatusta on kasvatuskumppanuuden idean kannalta vanhempien ja päivähoiton yhteinen ja jaettu tehtävä, joissa molemmilla on omat olennaiset tiedot lapsesta. (Ristioja & Tamminen 2010, 6-7.)

Yhteistyö kodin ja päiväkodin välillä painottuu silloin, kun lapsella on haasteita ja perheellä tuen tarvetta. Jotta lasta ja perhettä pystytään tukemaan ja auttamaan, on tärkeää, että perheestä ja sen tilanteesta saadaan tarpeeksi tietoa. Jos lapsen perheessä on ongelmia, ne usein heijastuvat lapseen ja hänen käyttökseen. Varhaiskasvatuksen keinot perheen auttamiseen ovat rajalliset ja jos niillä ei pystytä perhettä auttamaan, on perhe ohjattava muiden perhepalveluiden pariin. Varhaiskasvattajien rooli on kuitenkin tärkeä huolien havaitsijana ja perheen eteenpäin ohjaajana. (Heinonen ym. 2016, 184.)

4 AGGRESSIIVINEN LAPSI

4.1 Aggressio ja väkivalta

Aggressiolle ja väkivallalle on paljon erilaisia määritelmiä. Jari Sinkkonen (2012, 136-137) määrittelee aggression vihamieliseksi tunteeksi ja väkivallan taas vihamieliseksi teoksi, jonka tarkoituksena on vahingoittaa toisia. Aggressio on hänen mielestään hyödyllistä jakaa terveeseen ja epäterveeseen aggressioon. Aggressio oli alun perin kommunikaatiota, joten se oli tarkoitettu toisen ihmisen vastaanotettavaksi ja luettavaksi. Aggressio oli reaktio turhautumiseen, joka haluttiin viestiä muille.

Ajatus ihmisestä ilman minkäänlaista aggressiota on mahdoton. Alun perin aggressio oli neutraali elämänvoima, joka vei ihmisen kehitystä eteenpäin tai jarrutti sitä. Se oli välttämätön voima suojautumisessa ja puolustautumisessa. Tällainen terveellinen aggressio on tärkeää myös nykypäivän lapsen elämässä. On uskallettava kieltää muita tai poistua paikalta, jos toinen tulee liian lähelle ja käyttäytyy esimerkiksi väkivaltaisesti. Tarpeellista on, että lapsi osaa puolustaa itseään sekä pystyy menemään toisten joukkoon ja raivamaan siellä oman tilansa. (Sinkkonen 2012, 136)

Uhmaiässä lapsen aggressio on välttämätön voima, joka tukee lapsen kehitystä. Lapsi on uhmaiässä epätietoinen tulevaisuudesta ja neuvoton. Turhautuminen on tyypillistä uhmaikäiselle lapselle, jos asiat ei ota ratketakseen lapsen haluamalla tavalla. Tämän turhautumisen ei kuitenkaan ole soveliaista purkautua väkivaltaisella tavalla. (Sinkkonen 2012, 139)

Terve aggressio ei kuitenkaan sulje pois opittua aggressiota. Lapsi voi oppia aggressiivista käytöstä esimerkiksi vanhemmilta tai väkivaltaisista videopeleistä ja elokuvista. Kuitenkaan hyvin kehittynyt ja terve lapsi ei ole vastaanottavainen opitulle väkivaltaiselle käytökselle. (Sinkkonen 2010, 69-70.)

Hyvin varhaisessa iässä aloitetulla varhaiskasvatuksella ja aggressiolla sekä levottomuudella on todettu yhteys. Ei kovin voimakas, mutta johdonmukainen. Alle vuoden ikäisinä

päiväkodin aloittaneilla aggressio on paljon väkivaltaisempaa tutkimusten mukaan. Varhaisesta päiväkodin aloittamisesta kumpuavan aggression on tutkimuksissa huomattu jatkuvan läpi kouluvuosien. (Keltikangas-Järvinen 2012, 109)

Ongelma-perheissä kasvavien lasten aggressio kasvaa päiväkotiin tullessa. Ne riskiperheiden lapset, jotka aloittivat päiväkodin ensimmäisen elinvuoden aikana, ovat tutkimusten mukaan eskarissa aggressiivisempia kuin ne riskiperheiden lapset, jotka aloittivat päiväkodin vasta toisen elinvuoden loppupuolella. Liian pitkällä hoitomäärällä on todettu olevan negatiivinen vaikutus aggression ilmenemiseen 3-5 vuotiailla. (Keltikangas-Järvinen 2012, 116-117.)

4.2 Lapsen tunne-elämän kehitys

Ihminen muuttuu ja kehittyy koko elämänsä ajan (Keltikangas-Järvinen 2012, 21) Tässä osiossa keskitymme kuitenkin vain siihen, miten lapsen tunne-elämä kehittyy, ja mitkä asiat siihen vaikuttavat, siihen asti, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Aineistomme on kerätty koskien 3-6-vuotiaita lapsia, joten kouluikäisen lapsen tunne-elämän kehitys ei ole teoreettisesti opinnäytetyömme kannalta keskeistä.

Tunteiden säätelyjärjestelmä alkaa kehittyä jo vauvaiässä (Rusanen 2011, 81). Jo syntymässä pieni vauva osaa monia tärkeitä asioita ja on valmis oppimaan. Pienet vauvat ovat täysin riippuvaisia muista saadakseen ruokaa, lämpöä ja rakkautta ja oppivat heti, miten toimia saadakseen näitä hyvinvoinnilleen välttämättömiä asioita. Vauvat oppivat ilmehtimään ja äänteleämään kommunikoidakseen tarpeistaan. (Roberts 2002, 4-5; Silvén 2010, 52-53.)

Vauva oppii tunnistamaan, miten muut ihmiset ilmaisevat tunteitaan leikin ja hoivan kautta. He oppivat näkemään, miten toinen ilmaisee tunteitaan ilmeillä, äänensävyllä, eleillä ja asennoilla. Jo puolen vuoden iässä vauva osaa ilmaista iloa ja suuttumusta ja voivat osata naurattaa toista esimerkiksi ilmeillään. Vauva osaa myös itse tehdä aloitteita vuorovaikutuksen luomiseksi esimerkiksi toiseen vauvaan. (Silvén & Kouvo 2010, 81.)

Lapsen fyysinen ja psyykinen kehitys on ensimmäisen kolmen ikävuoden aikana nopeimmillaan. Kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana lapselle kehittyy perustaju siitä,

miten ihmiset kommunikoivat keskenään ja miten omia mielialoja ja käytöstä on mahdollista säädellä. Lapselle myös kehittyy käsitys omasta minuudesta ja yksilöllisyydestään. (Keltikangas-Järvinen 2012, 21.) Tästä käytetään nimitystä psykologinen syntymä (Rusanen 2011, 25). Tämä on myös syy siihen, että olemme valinneet kohderyhmäksi 3-6 vuotiaat lapset.

Toisen lapsen itku voi saada vuoden tai hieman sitä vanhemman lapsen itkemään. Tämä ei kuitenkaan ole empaattisuutta, vaan lapsi reagoi toisen itkuun luulemalla, että myös hänellä itsellään on jokin hätä. Puolitoistavuotias saattaa tarjota lelua itkevälle lapselle, mutta ei myötätunnosta tai lohdutukseksi, vaan koska hän ei hahmota vielä rajoja omien ja muiden tunteiden välillä. Kolmevuotias, jolle on jo alkanut kehittyä käsitys minuudesta, ymmärtää ajoittain, että toisten tunteet ovat erillisiä hänen omistaan. Vasta neljävuotiaana lapsi kuitenkin pystyy vasta ymmärtämään, että muiden ihmisten tunteet samassa tilanteessa voivat vaihdella. (Keltikangas-Järvinen 2012, 62-63)

Kognitiivisen kehityksen kautta lapsen moraalin ymmärrys kasvaa. Lapsi oppii ympäristöstään, omista ja muiden onnistumisista ja epäonnistumisista sekä aikuisten ohjeista. Lapsi prosessoi ja yhdistelee mielessään muistissaan olevia asioita liittyen sillä hetkellä tapahtuviin asioihin. Aikuinen on taas tärkeässä asemassa lapsen moraalin kehitykselle. Aikuinen toimii mallina ja ohjeistaa tilanteissa, mitkä vaativat oikean ja väärän erottamista. Jos aikuisen käytös on hyvin epäjohdonmukaista, saattaa se tehdä haastavaksi lapselle toimia moraalisesti oikein eri tilanteissa. Eettisen tiedon antaminen on tärkeä osa moraalikasvatusta. (Vienola 2011, 176-177)

Useissa lähteissä mainitaan myös kiintymyssuhdeteoria ja sen merkitys lapsen tunne-elämän kehityksen kannalta. Keltikangas-Järvinen (2012, 26-30), Nurmi ja Schulman (2013, 29-33), Rusanen (2011, 27-29) sekä Silvén ja Kouvo (2010, 66-78) kaikki tuovat kirjoissaan esille kiintymyssuhteen merkityksen siihen, miten lapsen tunne-elämä lähtee kehittymään.

Turvallinen kiintymyssuhde ensisijaiseen hoitajaan, joka yleensä on lapsen äiti, on erittäin tärkeä lapsen tunteiden ilmaisun ja tunteiden säätelytaitojen kehitykselle. Lapsen hyvään kehitykseen ei riitä se, että hän saa ruokaa, hänet pidetään puhtaana ja tarjotaan lämpöä, vaan hänen pitää päästä olemaan vuorovaikutuksessa toisen kanssa ja pystyä luottamaan siihen, että hänet hyväksytään. Turvallisessa vuorovaikutussuhteessa lapsi saa

näyttää kiukkunsa ja luottaa siihen, että häntä ei sen takia hylätä. (Nurmi & Schulman 2013, 29-32.)

Lapsi säätelee alkuun tunteitaan hoitajan kautta. Tämä edellyttää sitä, että lapsi luottaa hoitajaan ja että hänen tunteensa ovat hoitajalle tärkeitä. Hoitajan tulisi pystyä seuraamaan lapsen mielialoja ja herättää lapsessa positiivisia tunteita ja olla apuna negatiivisten tunteiden käsittelyssä. Tämä edellyttää emotionaalista suhdetta lapsen ja hoitajan välillä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26-28)

Lapsi kasvaa eettiseksi ja moraaliseksi ihmiseksi lämpimässä ja huolehtivassa ympäristössä, missä hänelle annetaan vapaus ilmaista tunteitaan. Häntä ohjataan positiiviseen ilmaisutapaan ja kannustetaan käyttäytymään moraalisesti oikein toisia ihmisiä kohtaan. Hänelle myös tarjotaan riittävästi tietoa siitä, mikä on oikein ja väärin esimerkiksi satujen, lorujen ja leikin kautta. (Vienola 2011, 177)

Kolmevuotiaana lapsi alkaa myös kokea syyllisyyden tunnetta. Voidaan miettiä, johtuuko syyllisyyden tunne siitä, että lasta kielletään ja hän alkaa ymmärtämään vertailua ja syy-seuraussuhteita vai siitä, että ihmisillä olisi sisäänrakennettu omatunto. Syyllisyyden tunne on kuitenkin tunne-elämän ja eettisen kehityksen kannalta tärkeää, sillä sen avulla lapsi alkaa oppia oikean ja väärän eron. (Vienola 2011, 169-170)

5 OPINNÄYTETYÖN ETENEMINEN

5.1 Tutkimuksen eteneminen

Opinnäytetyön ensimmäinen vaihe oli aiheen valinta. Aiheena mietimme ensin päiväkotikiusaamista, mutta koska aiheesta oli tehty opinnäytetöitä äskettäin, päätimme keskittyä supistetumpaan aiheeseen eli aggressiivisesti käyttäytyviin lapsiin päiväkotiympäristössä. Lopullisen aiheen päätimme syyskuussa 2017. Aiheen valinnan jälkeen perehdyimme aiheeseen ja siihen liittyvään jo löydettävään aineistoon. Kirjoitimme tutkimussuunnitelman, johon määritimme tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmän.

Lähdimme hakemaan työelämätahoa lähestymällä päiväkoteja sähköpostin välityksellä. Lähetimme useampaan päiväkotiin saatekirjeen, joka löytyy opinnäytetyön liitteenä. (Liite 1.) Lopulta saimme meille yhteistyöpäiväkodin marraskuussa 2017, josta saisimme haastateltavia työntekijöitä.

Pidimme palaverin yhteistyöpäiväkodilla, jossa kävimme vielä läpi tutkimuksen käytännön asioita sekä eettisiä asioita ja esittelimme vielä tutkimussuunnitelmaamme. Mietimme myös, ketkä työntekijöistä osallistuisivat haastatteluun ja sovimme alustavan haastattelupäivämäärän. Tutkimuslupahakemuksen lähetimme marraskuussa 2017.

Tutkimuslupapäätös myönnettiin jo joulukuussa 2017, mutta tieto ei kulkeutunut meille asti. Tiedustelimme tutkimuslupahakemuksen tilannetta tammikuussa 2018, jolloin meille ilmeni, että lupa oli jo myönnetty. Pääsimme toteuttamaan haastattelut maaliskuussa 2018.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Emme voi kuvata haastateltavien kokemuksia aggressiivisista lapsista määrällisesti, joten tutkimus tulee olemaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157). Kvalitatiivisen strategian mukaan kohde ja tutkija ovat vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 23).

Toteutimme tutkimuksen aineiston keruun yksilöhaastatteluina. Haastattelu on kvalitatiivisen tutkimuksen päämenetelmä (Hirsjärvi ym. 2007, 200). Päädyimme puolistrukturoituun haastatteluun, koska ajattelimme sen antavan meille vapautta haastattelutilanteessa.

Puolistrukturoidusta haastattelusta ei ole olemassa yhtä määritelmää. Keskeistä on, että haastattelussa ei käytetä lomaketta, mutta kaikille haastateltaville on olemassa samat kysymykset, jotka johtavat haastattelua. Puolistrukturoitu haastattelu antaa vapauden syventää jotain kysymystä tai kysyä tarkemmin haastateltavan vastauksesta, kun taas strukturoidussa haastattelussa kaikki kysymykset on mietitty etukäteen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 45-47.) Puolistrukturoitu haastattelu oli eduksemme, sillä haastatteluissa nousi näkökulmia, joihin halusimme kiinnittää enemmän huomiota ja joita lähteä syventämään.

5.2.1 Haastattelu

Toiveenamme oli saada haastateltua kuutta päiväkodin työntekijää, jotka työskentelevät, tai ovat työskennelleet 3-6-vuotiaiden lasten kanssa. Lopulta haastatteluun osallistui neljä haastateltavaa. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina kasvokkain. Haastateltavalta pyydettiin lupaa haastattelun äänittämiseksi, jotta aineiston purku ja analysointi helpottuvat.

Teimme haastattelun pohjaksi haastattelurungon. (Liite 2.) Kysymykset olivat suurimmaksi osaksi yleispäteviä, jotka keskittyivät haastateltavan kokemuksiin lasten aggressiivisesta käyttäytymisestä. Haastattelu sisälsi myös kysymyksiä, joissa pyydettiin kertomaan nimettömästi yhdestä lapsesta. Toivoimme siis, että haastateltavalla olisi kokemus yhdestä lapsesta, jolla on esiintynyt toistuvasti aggressiivista käytöstä ja hän voisi kertoa meille tarkasti kyseisen lapsen tilanteesta, esimerkiksi kotioloista ja terveydestä. Lapsen ei tarvitse olla päiväkodin ryhmässä enää vaan kyseessä voi olla lapsi, joka on jo siirtynyt päiväkodista pois. Lapsen nimeä ei tarvinnut missään kohdassa mainita ja pyrimme tässä tutkimuksessa tunnistamattomuuteen. Yksittäisten lasten tapauksia ei tulla kirjoittamaan tähän lopulliseen opinnäytetyöhön, mutta toivomme, että syventymällä muutamaan aggressiivisesti käyttäytyvään lapseen syvällisemmin, saisimme paremmin selville mahdollisia tekijöitä käytöksen taustalla.

Kallinen, Pirskanen ja Rautio (2015, 49-50) tuovat esiin Grandfeltin (2009) näkemyksen, miten kasvokkain keskustelussa, kuten haastattelussa, pystyy enemmän eläytymään haastateltavan kertomuksiin. Koimme myös tämän tärkeäksi tutkiessamme niinkin arkaa ai-
hetta kuin lasten aggressiivisuus. Emme usko, että olisimme saaneet samanlaisia vastauksia tai kokemuksia haastateltavilta muilla tutkimustavoilla.

Yleisimmin käytetty haastattelumuoto on yksilöhaastattelu (Hirsjärvi ym. 2007, 205). Ryhmähaastattelun etuna olisi väärinymmärrysten korjaaminen ja toisten tukeminen muistinvaraisissa asioissa. Yksilöhaastattelu on kuitenkin hyvä valinta esimerkiksi silloin, kun kyseessä on sensitiivinen aihe (Kallinen ym. 2015, 57, 63.) Uskomme, että haastateltavat työntekijät uskaltavat tuoda esille tunteuksensa ja kokemuksensa vapaammin, kun he saavat rauhassa kertoa omista kokemuksistaan ja tunteistaan ja siksi päädyimme yksilöhaastatteluun.

5.3 Analysointi

Äänitetty laadullinen aineisto kannattaa kirjoittaa puhtaaksi. Tätä kutsutaan litteroinniksi. (Hirsjärvi ym. 2007, 217). Litteroimme kaikki haastattelut, jotta haastatteluissa esiin tulleiden yhteneväisyyksien ja eroavaisuuksien huomaaminen on helpompaa ja aineiston analysointi helpottuu.

Analysoimme aineiston Tuomen ja Sarajärven (2003, 102-103) esittelemää aineistolähtöistä analyysimallia hyödyntäen. Kun aineisto oli kirjoitettu puhtaaksi, poimimme tekstistä kohdat, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiimme. Nämä poimitut kohdat luokittelimme sen mukaan, mihin tutkittavaan asiaan ne vastasivat. Luokat olivat lapsen aggressiivisuuden ilmeneminen, aggressiiviseen käytökseen puuttuminen, syyt taustalla ja työntekijän kokemus. Työntekijöiden kokemukset jaoin vielä kahteen alakategoriaan, jotka olivat turvallisuuden tunne ja yhteistyö lapsen vanhempien kanssa, koska nämä olivat nousevat teemat työntekijöiden puhuessa kokemuksistaan aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa työskentelystä.

Emme kokeneet tulosten kannalta hyödylliseksi vertailla vastauksia, vaan käsittelemme niitä enemmänkin toisiaan täydentävänä aineistona yleisesti aiheeseen liittyvissä kysymyksissä, kuten aggressiivisuuden ilmeneminen ja siihen puuttuminen. Kallinen, Pirskanen ja Rautio (2015, 49-50) tuovat esiin Grandfeltin (2009) näkemyksen, miten kasvokkain keskustelussa, kuten haastattelussa, pystyy enemmän eläytymään haastateltavan kertomuksiin. Koimme myös tämän tärkeäksi tutkiessamme niinkin arkaa ai-
hetta kuin lasten aggressiivisuus. Emme usko, että olisimme saaneet samanlaisia vastauksia tai kokemuksia haastateltavilta muilla tutkimustavoilla.

nen ja Rautio (2015, 120) mainitsevat, miten haastattelussa olemme riippuvaisia haastateltavan muistista, joten jotkut haastateltavista saattoivat jättää mainitsematta jotain, jonka muut muistivat sanoa.

Seuraavassa kohdassa esittelemme aineistosta saadut vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Tulokset pohjautuvat työntekijöiden kokemuksiin ja näkemyksiin eikä niitä voida esittää yleispätevänä faktana. Seuraavassa kuvaamme vain yhden päiväkodin neljän työntekijän kokemuksia lasten aggressiivisesta ja väkivaltaisesta käyttäytymisestä päiväkodissa.

6 AGGRESSIVINEN LAPSI PÄIVÄKOTIYMPÄRISTÖSSÄ

6.1 Aggressiivisuuden ilmeneminen

Aggressiivisuus ilmenee lapsilla eri tavoin. Yleisiä haastatteluissa ilmenneitä tapoja olivat lyöminen ja potkiminen. Nämä ilmenemismuodot jokainen haastateltava mainitsi. Lyömisen ja potkimisen kohteena on joko aikuinen tai toinen lapsi. Yleensä aikuinen vaihtuu kohteeksi silloin, kun hän menee puuttumaan johonkin tilanteeseen, jossa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti ja väkivaltaisesti toista lasta kohtaan.

Potkimisen ja lyömisen lisäksi osa haastateltavista mainitsi, että aggressiivisuus voi purkautua myös raivokohtauksilla. Näissä raivokohtauksissa ilmenee huutamista, tavaroiden heittelyä sattumanvaraisesti, potkimista ja lyömistä. Tällöin aggressiivisuudella ja väkivaltaisella käytöksellä ei niinkään ole tiettyä kohdetta vaan se kohdistuu kaikkiin ympärillä oleviin. Myös huonekalujen kaatamista voi ilmetä raivokohtauksien aikana.

Yksi haastateltavista kertoi, että tavaroiden ja huonekalujen heittelyä ilmenee joillakin lapsilla. Yleensä tavaroiden heittely kohdistuu aikuiseen eikä lapseen. Hän kuitenkin ilmaisi, että vaikka tällöin kohteena ei olekaan toinen lapsi, on aina vaara, että toinen lapsi kuitenkin loukkaantuu tilanteessa tai lapsi, joka käyttäytyy aggressiivisesti loukkaa itsensä.

6.2 Syyt käytöksen taustalla

Aggressiiviseen käytökseen voi olla monenlaisia syitä ja ne voivat vaihdella lapsesta riippuen. Haastatteluissa nousi esille monia erilaisia tilanteita ja syitä, jotka voivat saada lapsen käyttäytymään aggressiivisesti. Aina ei välttämättä löydetä syytä käytöksen taustalla.

Lapsi voi reagoida aggressiivisesti esimerkiksi siihen, kun häntä kielletään. Jos lasta esitetään saamasta tai tekemästä, mitä hän haluaa, saattaa reaktio olla voimakas. Usein tällaisessa tilanteessa aggressio kohdistuu aikuiseen, koska aikuinen on yleensä se, joka asettaa lapselle rajat. Aikuisiin kohdistuvaa aggressiota voi esiintyä myös silloin, kun lapsi tuodaan päiväkotiin eikä hän haluaisi jäädä sinne. Aikuinen on silloin se, joka ottaa

lapsen vastaan ja rauhoittelee ja silloin hän luonnollisesti on lapsen harmituksen purkamisen kohteena.

Aikuisiin kohdistuvaa aggressiota voi tulla myös tilanteissa, joissa aikuinen puuttuu lasten keskisiin ristiriitatilanteisiin. Lasten keskiset ristiriitatilanteet voivat johtua siitä, että toinen lapsi tulee liian lähelle, ottaa toisella olleen lelun tai jollain muulla tavalla ärsyttää toista. Tällaisissa tilanteissa lapsi saattaa kohdistaa aggressiota toiseen lapseen ja siirtää sen sitten aikuiseen, joka tulee puuttumaan tilanteeseen.

Joillakin lapsilla tilanteet, joissa on paljon muita lapsia voivat laukaista aggressiivisen käytöksen. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi siirtymätilanteet, ruokailut ja aamupiirit. Muiden lasten lähellä olo tai äänet voivat ärsyttää niin, että se purkautuu aggressiivisena käytöksenä.

Myös kateus aikuisen huomiosta voi olla laukaisevana tekijänä. Lapsi ei halua olla ilman aikuisen huomiota ja jos joku toinen saa sitä enemmän, saattaa kyseinen lapsi käyttäytyä aggressiivisesti joko huomion kohteena olevaa lasta tai huomiota antavaa aikuista kohtaan. Myös ryhmätilanteet voivat olla tällaiselle lapselle vaikeita, koska hän ei ole aikuisen huomion keskipisteenä. Silloin lapsi saattaa alkaa vetää huomiota itseensä käyttäytymällä aggressiivisesti.

Lapset eivät myöskään osaa välttämättä käsitellä epäonnistumista. Tällöin epäonnistumisen tunne voi aiheuttaa aggressiivista käytöstä. Epäonnistumisen tunne voi tulla esimerkiksi erilaisia tehtäviä tehdessä tai ihan vaikka normaaleissa arjen tilanteissa, kuten ruokailuissa tai pukemisissa.

Edellä mainitut tilanteet ovat usein juurikin tilanteeseen sidonnaisia. Haastattelua varten pyysimme haastateltavia miettimään yhden tapauksen uransa varrelta, jossa yksittäinen lapsi on käyttäytynyt toistuvasti aggressiivisesti. Tämän tarkoituksena oli juurikin perehtyä enemmän yksittäisten lasten tapauksiin ja mahdollisiin syvempiin syihin aggressiivisen käytöksen taustalla.

Haastatteluissa nousi näiden tapausten kohdalla esiin esimerkiksi erilaisia kehitysvam-
moja ja -häiriöitä sekä vaikea perhetausta. Toistuvasti aggressiivisesti käyttäytyvillä lap-
silla oli esimerkiksi autismi- tai ADHD-diagnoosi. Näiden lasten kohdalla aggressiivista
käytöstä ilmeni myös kotioloissa ja vanhemmat olivat siitä tietoisia.

Näillä lapsilla voi olla itsensä ilmaisun vaikeuksia ja se saattaa aiheuttaa aggressiivista
käytöstä. Lapsi voi turhautua, kun häntä ei ymmärretä tai hän ei osaa ilmaista itseään.
Turhautumista voi aiheuttaa myös vaikeus leikkiä muiden kanssa. Jos lapsi ei osaa kes-
kittyä tai ryhtyä johonkin leikkiin ja häntä ei kiinnosta ja aikuinen vain yrittää toistuvasti
tarjota hänelle vaihtoehtoja, voi lapsi turhautua ja tämä voi purkautua aggressiona.

6.3 Toimintatavat, puuttuminen ja ennaltaehkäisy

Kysyimme haastateltavilta, millaisia tapoja heillä on ennaltaehkäistä tilanteita, joissa
lapsi käyttäytyy aggressiivisesti. Haastateltavat toivat esiin, että tärkeintä on tuntea lapset.
Tällöin voidaan pyrkiä välttämään tilanteita, joissa joillakin lapsilla on taipumus käyttäy-
tyä aggressiivisesti. Joitakin tilanteita ei voida välttää, kuten siirtymisiä paikasta toiseen.
Tällöin pyritään tekemään esimerkiksi siirtymätilanteesta mahdollisimman yksinkertai-
nen ja helppo lapselle, jolla on näissä tilanteissa vaikeuksia. Esimerkiksi tällainen lapsi
voidaan pyrkiä laittamaan siirtymätilanteeseen silloin, kun on mahdollisimman vähän
muita lapsia paikalla. Silloin ärsykkeitä, jotka saattavat laukaista aggression, on vähem-
män.

Ennaltaehkäisystä puhuttaessa haastateltavat kertoivat pienryhmätyöskentelyn ehkäise-
vän aggressiivista käytöstä. Tällöinkin ärsykkeitä, jotka voivat laukaista aggressiivista
käytöstä, tulee vähemmän ja niihin on nopeampi puuttua. Kun merkkejä aggressiosta al-
kaa tulla, lapsi voidaan siirtää jonkun muun toiminnan pariin pois tilanteesta. Lisäksi pys-
ytään antamaan enemmän huomiota lapselle, jolla on taipumusta aggressiiviseen käytök-
seen.

Haastateltavat toivat ilmi, että yksi hyvä ennaltaehkäisyväline on päivän struktuurin näyt-
täminen ja kertominen lapselle. Se voidaan käydä läpi sanallisesti, kuvia tai piirtämistä
apuna käyttäen. Tällöin lapsi voi sisäistää päivän kulkua ja valmistautua henkisesti eri
tilanteisiin. Yllättävät tilanteet voivat laukaista, joissain lapsissa aggressioita.

Joskus tilanteita, joissa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti tai väkivaltaisesti on mahdotonta ennaltaehkäistä. Tällöin käytettyjä keinoja niihin puuttumiseen on paikalta poistaminen siksi aikaa, että lapsi rauhoittuu. Kun lapsi on rauhoittunut, voidaan hänen kanssaan puhua asiasta. Haastateltavat toivat ilmi, että silloin, kun lapsi on kiihtyneessä tilassa, hänen kanssaan keskustelusta ei ole hyötyä ja se voi olla jopa mahdotonta. On myös tärkeää, että aggressiivisuuden tai väkivallan kohdetta kuullaan tapahtuman tiimoilta.

Välillä tulee tilanteita, joissa lapsi ei halua poistua tilanteesta, jolloin työntekijän on pakko puuttua tilanteeseen estämällä lasta lyömästä tai potkimasta toisia. Tällöin hänen täytyy ottaa lapsesta kiinni esimerkiksi ranteista ja ohjata lapsi kiinni pitäen pois paikalta. Tätä varten työntekijöille pidetään kiinnipitokoulutuksia. Kun lapsi poistetaan paikalta, aikuinen menee aina mukaan. Yksi haastateltava toi esille, että niin sanotuista jäähyistä, joihin lapsi menee yksin istumaan ei ole hyötyä eikä sitä käytetä keinona puuttua lapsen käytökseen.

Haastateltavat kertoivat, että he käyvät läpi tiimipalavereissa läpi sitä, miten tilanteisiin, joissa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, pitäisi puuttua ja miten niitä voisi ennaltaehkäistä. Tällöin saadaan yhtenäisiä toimintatapoja ja jokainen on tietoinen myös niiden lasten mahdollisesta käytöksestä, jotka eivät ole omassa ryhmässä. Siten aikuinen voi puuttua myös toisen ryhmän lapsen aggressiiviseen toimintaan helpommin, kun tietää tilanteen. Näissä palavereissa on sovittu, että esimerkiksi ulkona tilanteeseen, jossa lapsi käyttäytyy väkivaltaisesti muita kohtaan, menee aina kaksi aikuista selvittämään tilannetta. Tällöin voidaan hoitaa tilanne turvallisemmin ja kuulla jokaista osallistujaa.

6.4 Turvallisuuden tunne

Haastatteluissa turvallisuuden tunne nousi yhtenä suurena teemana, kun puhutaan aggressiivisesti käyttäytyvistä lapsista. Lapsen aggressiivinen käytös voi aiheuttaa turvattomuuden tunnetta niin aikuisissa kuin toisissa lapsissakin. Turvallinen ympäristö on kuitenkin tärkeää lasten hyvää varhaiskasvatusta ajatellen ja myös aikuisten työhyvinvoinnin kannalta.

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että työntekijä on voinut saada niin pahoja fyysisiä vammoja, että hän on joutunut lähtemään ensiapuun. Tämä voi luoda turvattomuuden tunnetta työntekijöille. Kuitenkin haastattelussa mainittiin, että aikuisiin kohdistuvaa uhkaa on helpompi käsitellä, kuin toisiin lapsiin kohdistuvaa.

Lapsen aggressiivisen käytöksen kohtaaminen on aina vaikea tilanne eikä siihen totu koskaan. Tilanteisiin voidaan kuitenkin luoda varmuutta esimerkiksi yhteisesti sovituille toimintatavoilla. Yhteiset käytännöt ja hyvä tiimi nousivat tärkeinä aiheina turvallisuuden tunteen lisäämiseksi ja ylläpitämiseksi. Se, että pystyy luottamaan työkavereihin ja siihen, että he tulevat avuksi, on tärkeää.

Aggressiivisesti käyttäytyvien lasten kanssa työskennellessä aikuisella pitäisi olla "silmit selässä". Haastattelussa kuvailtiin myös, miten voi olla tilanne, että aikuinen oppii liikumaan ryhmässä niin, että selän takana on aina jokin turva, esimerkiksi seinä. Tämä on tietenkin työntekijälle hyvin kuormittava tilanne. Samalla, kun omasta turvallisuudesta pitää huolta, pitää myös niin sanotusti suojata lastenkin selusta. Tällainen tilanne oli ollut silloin, kun ryhmässä oli samaan aikaan monta toistuvasti aggressiivisesti käyttäytyvää lasta.

Kysyessämme, mitä turvallisuussuunnitelmassa mainitaan aggressiivisten lasten kohtaamisesta, saimme vastaukseksi, että kyllä maininta on, mutta toimitaan aina tapauskohtaisesti. Turvallisuussuunnitelmaan on kuitenkin esimerkiksi määritelty ulkoilua varten, kuinka monta aikuista ulkona on ja mihin he pihalla sijoittuvat. Tällä taataan niin lasten kuin aikuistenkin turvallisuus.

Parhaimmaksi tavaksi lisätä työntekijöiden turvallisuuden tunnetta nousi henkilöstön ja resurssien lisääminen. Jos ryhmässä on toistuvasti aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi, voi hän vaatia yhden aikuisen täyden huomion ja tämä on tietenkin aina muilta lapsilta pois. Myös niissä tilanteissa, joissa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, olisi apua helpompi ja nopeampi saada, jos henkilöstöä olisi enemmän.

6.5 Yhteistyö kodin kanssa

Aiemmassa kasvatuskumppanuutta käsittelevässä kohdassa tuomme ilmi, miten toimiva kasvatuskumppanuus on erittäin tärkeää jokaisen lapsen mahdollisimman toimivan varhaiskasvatuksen kannalta. Erityisesti avoimen kommunikoinnin tärkeys korostuu niiden lasten kohdalla, joilla on toistuvasti aggressiivista käytöstä. Haastatteluissa nousi näkemys, että työntekijän kyky kertoa avoimesti lapsen asioista ja sensitiivisyys aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen vanhempien kanssa työskentelyssä ovat tärkeitä ominaisuuksia varhaiskasvatuksen ammattilaiselle. Myös vanhempien hyvä suhtautuminen ja asenne ovat toimivan kasvatuskumppanuuden kannalta tärkeitä.

Jos vanhemmat ajattelevat, että aggressiivinen käytös on ”päiväkodin ongelma”, niin se vaikeuttaa paljon päiväkodin ja vanhempien välistä yhteistyötä. Vanhempien asenne on siis merkittävässä roolissa. Kuitenkaan lasten vanhempienkaan ei ole kiva kuulla joka päivä, että heidän lapsensa löi tänään tuota ja puri tuota, joten työntekijöiden sensitiivisyys aihetta koskien on tärkeää.

Lapsen päivästä olisi hyvä löytää aina positiivista kerrottavaa. On hyvin vanhempia kuormittavaa, jos joutuu joka päivä kuulemaan lapsestaan vain negatiivisia asioita. Kaikkia pieniä asioita ei nähty tarpeelliseksi kertoa, vaan voidaan sano esimerkiksi, että on ollut tämän lapsen normaali päivä.

Työntekijä voi myös itse kokea raskaaksi kertoa sellaisen lapsen päivästä, joka käyttäytyy toistuvasti aggressiivisesti. Työntekijänä ”huonoja juttuja” ei ole kiva kertoa, eikä niitä ole vanhemman mukava ottaa vastaan. Tilanne ei ole siis mukava kummallekään osapuolelle, mutta avoimella kommunikoinnilla on kuitenkin tarkoitus päästä sujuvaan kasvatuskumppanuuteen, joka on lapsen kasvun ja kehityksen kannalta parasta.

6.6 Kehitysehdotukset

Asia mikä kiinnitti haastatteluissa huomiomme, oli se, että kukaan haastateltavista ei osannut antaa kovinkaan selkeää vastausta siitä, mitä päiväkodin turvallisuussuunnitelmassa mainitaan lapsen aikuiseen kohdistaman aggressiivisen käytöksen kohtaamisesta. Tutustuimme muutamaaan varhaiskasvatuksen turvallisuussuunnitelmaan, jotka löysimme julkisina netistä, eikä niissäkään ollut selkeästi tuotu esille lapsen aikuiseen kohdistaman väkivallan tai uhkatilanteen kohtaamisesta. Kehitysehdotuksena tuommekin esiin, että päiväkotien ja varhaiskasvatuksen turvallisuussuunnitelmaan kuuluisi myös ohjeistus

lapsen aggressiivisen käytöksen kohtaamisesta ja tällaisessa tilanteessa toimimisesta. Tällä myös tuotaisiin esiin sitä todellisuutta, että lasten toisiinsa ja aikuisiin kohdistamaa väkivaltaista käytöstä esiintyy.

Eräs haastateltava myös toi esiin kokemuksensa siitä, miten moniammatillisessa yhteistyössä saattaa joiltakin asiantuntijoilta unohtua se, että ryhmässä on muitakin lapsia kuin se lapsi, jonka asiaa he edustavat. Joskus tällainen moniammatillinen ryhmä kootaan sellaista lasta varten, joka on saanut diagnoosin kehitysvammasta tai -häiriöstä ja käyttäytyy sen takia toistuvasti aggressiivisesti, tai jos lapsi on esimerkiksi lastensuojelun asiakas. Moniammatillinen yhteistyö haastavasti käyttäytyvän lapsen kohdalla on tietenkin hyvä asia ja lapsi saa kokonaisvaltaista tukea. Ei pidä kuitenkaan unohtaa, että päiväkodin lapsiryhmässä on muitakin lapsia.

Haastateltava toi esiin sen, miten hänelle on joskus jäänyt sellainen olo moniammatillisen tiimin kanssa, että päiväkodin työntekijöitä olisi jollain tavalla syyllistetty siitä, että he eivät olisi yrittäneet tarpeeksi tai ei ole ollut tarpeeksi halua paneutua tämän yksittäisen toistuvasti aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen ongelmiin. Totuus kuitenkin on, että päiväkodeilla on rajalliset resurssit ja kaikki ryhmässä olevat lapset ansaitsevat työntekijöiden huomiota ja keskittymistä. Jos yksi lapsi vie aina yhden aikuisen koko huomion, on se muilta lapsilta pois. Tämän vuoksi mietimme kehitysehdotuksena henkilökohtaista avustajaa toistuvasti aggressiivisesti käyttäytyvälle lapselle.

Tämä kehitysehdotus ei ole pelkästään päiväkodille, jossa haastattelut suoritimme, vaan yleisesti varhaiskasvatukseen. Myöntämällä henkilökohtainen avustaja haastavasti käyttäytyvälle lapselle, lisäämme tämän kyseisen lapsen, työntekijöiden sekä muiden ryhmässä olevien lasten hyvinvointia. Jos toistuvasti aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi saisi avustajan, jonka ainoa tehtävä on huolehtia tästä yhdestä lapsesta, niin se helpottaisi päiväkodin ryhmän aikuisten työkuormaa. Yksi lapsi ei enää vaatisi yhden ryhmän aikuisen täyttä huomiota ja ryhmän aikuiset ja lapset voisivat paremmin.

Haastatteluissa mainittiin myös, että lapsi rauhoittuu yleensä nopeammin, jos saa kahden aikuisen läsnäolon. Henkilökohtainen avustaja olisi myös tässä hyödyksi. Samalla myös ryhmän turvallisuus paranisi, kun resursseja lisättäisiin ryhmiin, joissa on haastavasti käyttäytyviä lapsia.

Konkreettisista kehitysehdotuksista päiväkodille, jossa haastattelut suoritettiin, meille tuli mieleen esimerkiksi niin kutsuttujen liikennevalojen käyttö. Liikennevalot ovat konkreettinen tapa näyttää lapselle, kun tämä on tehnyt jotain ei-sallittua tai vaihtoehtoisesti onnistunut jossain. Kun lapsi onnistuu tai tekee jotain hyvin, hänelle näytetään vihreää ”valo” eli esimerkiksi vihreää pyöreää lappua. Jos lapsi tekee jotain, mikä ei ole sallittua, voidaan hänelle näyttää keltaista, joka tarkoittaa varoitusta. Jos lapsi toistaa tämän toiminnon, josta sai keltaisen lapun, hänelle näytetään punaista lappua, joka tarkoittaa sitä, että lapsi on toiminut väärin. Punaisen lapun saadessaan lapsi voidaan esimerkiksi poistaa leikistä tai tilanteesta. Tässä menetelmässä tärkeää on muistaa myös vihreän lapun käyttö.

Tutustuessamme aiheeseen löysimme Tunnemuksu ja Mututoukka -tunnetaito-ohjelman. Tunnemuksu ja Mututoukka -ohjelma on 5–9-vuotiaille lapsille suunniteltu kahteentoista teemaan jakautuva kokonaisuus (Peltonen 2005, 197). Ohjelma vaikutti mielenkiintoiselta, joten päätimme nostaa sen esille, vaikka se onkin 5–9-vuotiaille suunnattu. Viisi ja kuusi vuotiaat lapset kuitenkin kuuluvat opinnäytetyömme ikähaarukkaan, joten heidän kanssaan ohjelmaa voisi käyttää.

Ohjelmassa tunneasioita käsitellään leikin, sadun, kuvallisen ilmaisun ja draaman keinoin lapselle sopivalla tavalla. Mukana kulkee Mututoukka-hahmo, jonka avulla tunteita on helppo käsitellä. Ohjelman painopisteenä on, että jokainen on omien tunteidensa asiantuntija. Aikuisella ei ole oikeutta kyseenalaistaa tai mitätöidä lapsen tunteita. Mututoukan avulla lapsi oppii, että tunne ja teko ovat eri asioita. Kaikki tunteet ovat hyväksytyjä ja ohjelman avulla lapsi oivaltaa, että kaikilla ihmisillä on olemassa samoja tunteita. (Peltonen 2005, 197-199.) Mututoukka on siis ammattilaisten kehittämä konkreettinen keino tunnekasvatukseen varhaiskasvatuksen työntekijöille. Mututoukan materiaalit löytyvät maksullisina netistä. Koska materiaali on maksullista, emme päässeet kovin yksityiskohteisesti kiinni siihen, mutta ohjelma vaikutti lupaavalta työkalulta alan ihmisille.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme johtopäätökset liittyvät työntekijöiden kokemuksiin ja keinoihin puuttua lasten aggressiiviseen käytökseen. Liitämme haastatteluissa nousseita aiheita teoriaan, johon olemme tutustuneet. Kerromme myös syitä, jotka voivat vaikuttaa lasten aggressiivisen käytöksen syntyyn. Etenemme vahvasti siltä pohjalta, mitä haastatteluissa nousi toistuviksi teemoiksi.

Haastatteluissa nousi esille, että lapsen aggressiivisuus ilmenee usein fyysisenä toimintana, esimerkiksi lyöminen, potkiminen ja pureminen. Tämä voi kohdistua niin lapsiin kuin aikuisiinkin. Erilaisten keinojen kautta pyritään puuttumaan lapsen aggressiiviseen käytökseen varhaiskasvatuksessa.

Haastavaksi aggressiiviseen käytökseen puuttumisen voi tehdä se, että lapsi on todennut aggression olevan paras keino saavuttaa haluamansa päämäärä ryhmässä. Saadakseen huomiota lapsi on todennut toimivaksi keinoksi huutamisen ja riehumisen ja saadakseen haluamansa lelun hänen tulee ottaa se toisen kädestä (Keltikangas-Järvinen 2012, 147.) Haastatteluissakin esimerkiksi konfliktit leluista tai leikeistä nousivat syiksi aggressiivisen käytöksen taustalla. Aikuisen kiellosta lapsi saattaa toistaa toiminnan. Hän on siis todennut sen tehokkaimmaksi keinoksi saadakseen haluamansa.

Haastatteluissa lapselle puhuminen nousi keskeisenä keinona puuttua aggressiiviseen käytökseen. Tilanne, jossa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, keskeytetään joko sanoin tai poistamalla lapsi tilanteesta. Tärkeää on sen jälkeen käydä keskustelemalla läpi, mitä tapahtui ja miksi lapsen aggressiivinen käytös ei ole hyväksyttyä. Aikuinen ei saisi olettaa, että lapsi erottaa väkivallan ja leikin ja kielletyn ja sallitun (Cacciatore 2008, 73). Puhuminen on suuri ja tärkeä työkalu lapsen aggressiivisen käytöksen kohtaamisessa ja siihen puuttumisessa. Kehitysehdotuksissa tuomme lisäksi esiin muutaman konkreettisen apukeinon puuttua tilanteisiin.

Ei riitä, että lapselle sanotaan toistuvasti, että väkivalta on väärin, jos sitä ei määritellä. Lapselle tulee selittää, mikä on väkivaltaa ja mikä ei. (Cacciatore 2008, 73-74.) Haasta-

teltavista yksi toi esille, että aggressiiviseen käytökseen puututtaessa lapselle voidaan sanoa, että ei hänkään pidä siitä, jos häntä satutetaan. Tämä voi auttaa lasta asettumaan toisen asemaan, mikä on tärkeä ja kehittyvä kyky.

Tunnekasvatukseen tutustuessamme toistuvina ohje oli, että lapselle tulee ilmentää, että hänen tunteensa on sallittu, mutta kaikki tunteen vallassa tehtävät toiminnot eivät. Aikuisen tulee ilmaista asia huolellisesti niin, että lapsi ei ala kokea häpeää tai syyllisyyttä tunteesta, vaan nimenomaan siitä, että esimerkiksi vihan vallassa tehty teko ei välttämättä ole oikein (Nurmi & Schulman 2013, 32).

Puhuminen on siis keskeinen väline lasten kanssa työskentelyssä. Sen avulla voidaan kertoa lapselle mikä on oikein ja väärin, mikä on sallittua ja mikä ei ole. Puhumalla voidaan sanoittaa lapsen tunteita ja auttaa häntä siten oppia hallitsemaan niitä, mikä on tärkeä osa tunnekasvatusta. Tunnekasvatus nousi mielestämme keskeiseksi välineeksi lasten aggressiivisen käytöksen ennaltaehkäisyyn. Se on avain siihen, että lapsi oppii tunnistamaan esimerkiksi omat vihan tunteensa ja ilmaisemaan ne sallitulla tavalla.

Struktuuri luo turvaa lapselle. Etenkin kaltoinkohdelluilla lapsilla ne tuovat kaivatun järjestyksen ja turvallisuudentunteen (Sinkkonen 2012, 103-104.) Haastatteluissa esiin tuoduissa yksittäisten lasten tapauksissa, joissa taustalla oli esimerkiksi vaikeat kotiolot, päiväkodin struktuuri nousi tärkeänä esille. Tarkalla struktuurilla oli aggressiivista käytöstä ennaltaehkäisevä vaikutus. Lapsi tiesi, mitä tulee tapahtumaan ja milloin. Struktuuri oli helpottava tekijä etenkin siirtymätilanteissa, joissa aggressiivista käytöstä usein esiintyy. Yllättävät struktuurin muutokset saattoivat laukaista aggressiivisen käytöksen.

Lapselle luo turvaa myös se, että ryhmä ja aikuiset pysyvät samana (Keltikangas-Järvinen 2012, 138). Haastateltavat kertoivat, että kun lapsen oppii tuntemaan ja lapsi luottaa aikuiseen, häneen saa helpommin kontaktin. Lapsen tunteminen auttaa myös tietämään, mikä voi saada lapsen käyttäytymään aggressiivisesti. Tällöin tilanteita on helpompi ennaltaehkäistä. Kun aikuinen tuntee lapsen, hän myös tietää paremmin, miten saada lapsi rauhoittumaan.

Lapsi tarvitsee kokemuksen siitä, että aikuinen pystyy hallitsemaan omat tunnereaktionsa. Lapselle tulee opettaa tekojensa seuraukset sanoittamalla niitä ja kertomalla lapselle, että kun lapsi toimii väärin, aikuiselle tulee siitä paha mieli. Aikuisen tulee hillitä

oma kiukkunsa mieluummin kuin purkaa sitä esimerkiksi huutamalla lapselle. (Salo 2012, 93.) Eräs haastateltavistakin toi esille, kuinka on joskus työntekijänä vaikea hallita omia ärtyneisyyden tunteita, kun lapsi käyttäytyy aggressiivisesti muita kohtaan.

Luottamus aikuiseen auttaa lasta ilmaisemaan omia tunteitaan, jolloin niitä on helpompi sanoittaa ja lapsi oppii käsittelemään niitä. Vaikka lapsi kiukuttelee, häntä ei saa jättää yksin. Usein kiukkukohtauksen jälkeen lapsi kaipaa varmistusta siitä, että hänestä yhä välitetään. (Litja & Oinonen 2000, 90.) Yhteistyöpäiväkodissakaan lasta ei laitettu yksin jäähyllä, vaan jos lapsi poistettiin tilanteesta, aikuinen meni aina mukaan. Haastateltavien kokemustenkin mukaan lapsi rauhoittuu nopeammin, kun aikuinen pysyy vierellä eikä häntä hylätä, vaikka hän kiukutteleekin.

Tällä hetkellä varhaiskasvatuksen työkenttää vaivaa vakava resurssipula. Tämä voi näkyä työntekijöiden väsymisenä ja lasten ongelmallisen käyttäytymisen lisääntymisenä. Tämä ei tietenkään ole kellekään osapuolelle hyvä tilanne.

Resurssipula nousi haastatteluissa suurena työntekijöitä kuormittavana tekijänä. Tämän lisäksi ympärillä vaihtuvat aikuiset vaikuttavat myös lapsen hyvinvointiin. Jatkuvasti vaihtuva aikuisten joukko voi toimia lapsen stressin lähteenä (Keltikangas-Järvinen 2012, 138). Tämä stressi voi lisätä aggressiivista käytöstä lapsissa. Esimerkiksi koko ajan vaihtuvat sijaiset voivat vaikuttaa tähän.

Voidaan siis päätellä, että lasten aggressiivinen käytös päiväkodissa on yleistä ja työntekijöitä kuormittavaa varsinkin, jos se on toistuvaa. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi erityispäiväkodissa, jossa lapsilla on eritasoisia kehityksen haasteista. Aihe on siis tärkeä ja ajankohtainen ja siihen voitaisiin paneutua tarkemmin myös esimerkiksi opiskelujen aikana ja työn ohessa erilaisin kurssein. Aihetta ei sivuutettaisi, vaan luotaisiin varmuutta työntekijöille kohdata aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi muun muassa perehtymällä syihin aggression taustalla ja miten parhaiten puuttua siihen. Näin luotaisiin pohja sille, että päiväkodissakin päästäisiin parhaiten käsiksi syihin käytöksen taustalla eikä vain keskityttäisi akuutista tilanteesta selviämiseen.

8 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkimuksissa on aina tärkeää miettiä tutkimuksen luotettavuutta. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voi olla vaikeampi mitata, kuin kvantitatiivisen, mutta sitä tulee kuitenkin jollain tavalla arvioida. Kvalitatiivisen tutkimuksen tuloksiin ovat voineet vaikuttaa haastatteluympäristö ja -aika sekä niiden häiriötekijät tai virhetulkinnat haastatelluista. (Hirsjärvi ym. 2007, 226-227.)

Sovimme jo ensimmäisessä tapaamisessa yhteistyöpäiväkodin kanssa, että haastattelu toteutettaisiin päiväkodin tiloissa haastateltavien työpäivän aikana sellaiseen aikaan, kun heillä on mahdollisuus irtautua omasta ryhmästään haastattelun ajaksi. Tämä on tietenkin haastatteluun osallistuvien työntekijöiden kannalta helpoin järjestely, mutta se on myös voinut vaikuttaa haastateltavien vastauksiin.

Kallinen ym. (2015, 123-125) tuovat esiin sen, miten haastattelun paikka ja aika voivat vaikuttaa haastateltavan antamiin vastauksiin. He mainitsevat siitä, miten kaikki paikat eivät ole neutraaleja ja esimerkiksi kouluissa tehdyissä haastatteluissa haastateltavalle saattaa syntyä ajatus oikeista ja vääristä vastauksista. Voimme miettiä, miten haastattelun sijoittuminen haastateltavien työympäristöön keskellä heidän työpäiväänsä on voinut vaikuttaa saamiimme vastauksiin.

Niin kuin Kallinen ym. (2015, 125) mainitsevat kouluympäristön aiheuttavan ajatuksia oikeasta ja väärästä vastauksesta, niin voidaan miettiä, miten ihmisen työympäristö voi samalla tavalla ohjata vastauksia niin sanotusti oikeiksi. Olisivatko vastaukset olleet erilaisia toisessa ympäristössä? Onko tässä tapauksessa haastattelun ympäristö voinut vaikuttaa saamiimme vastauksiin?

Myös haastattelun aika voi vaikuttaa vastausten luonteeseen (Kallinen ym. 2015, 118). Me pidimme haastattelut keskellä haastateltavien työpäivää, joten voidaan pohtia, onko tämä vaikuttanut haastatteluun. Onko haastateltavalla ollut tunne, että hänellä on kiire palata työn pariin? Olisivatko vastaukset olleet syvällisempiä, pohdiskelevampia tai laajempia, jos haastattelu olisi sijoittunut esimerkiksi haastateltavan vapaa-ajalle tai se olisi toteutettu töiden päättymisen jälkeen?

Haastattelussa olemme riippuvaisia haastateltavien muistista. Haastateltavan on luonnollisesti mahdotonta muistaa kaikkea ja siksi muisti on valikoivaa (Kallinen ym. 2015, 120). Haastateltavat saivat tutustua haastattelurunkoon hyvissä ajoin ennen haastattelua. Toivomme, että kysymysten ja aiheiden etukäteen tietäminen on antanut haastateltaville aikaa muistella kokemuksiaan ja näin he ovat ehkä osanneet tuoda ilmi asioita, jotka olisivat saattaneet jäädä muuten mainitsematta. Kysymysten etukäteen tietämisellä on myös voinut olla varjopuoli siinä, että haastateltavat ovat myös saattaneet pohdiskella, mitä asioita tuoda esille ja mitkä jättää mainitsematta. Haastateltavilla on yleensä tapana antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi ym. 2007, 201).

Tutkimusprosessissa täytyy pitää mielessä eettiset kysymykset alusta loppuun saakka. Tutkimuksen eettisyyttä tulee huomioida suunnitteluvaiheessa aineistonkeruussa, analyysissä ja raportoinnissa. (Heath, Brooks, Clever & Ireland 2009, Kallinen ym. 2015, 142 mukaan.) Etenkin, kun tutkimuksemme käsittelee aggressiivisia lapsia, eettisyyttä tuli pohtia niin työntekijöiden, lasten kuin perheidenkin kannalta.

Pyrimme opinnäytetyössämme eettisesti kestäviin ratkaisuihin. Opinnäytetyössä kiinnitämme huomiota nimettömyyteen ja tunnistamattomuuteen. Haastateltujen työntekijöiden ja päiväkodin nimeä ei tuoda esille. Emme myöskään koe päiväkodin sijainnilla olevan merkitystä tutkimuksen luotettavuuteen tai saamiimme tuloksiin, joten myöskään kuntaa ei tuoda esille.

Lasten henkilötietoja ei kerrota eikä niitä tarvinnut kertoa meillekään. Koemme, että koska haastattelussa valitsemaamme opinnäytetyön aihetta käsitellään työntekijöiden kokemusten kautta eikä lapsia nimetä, meidän ei tarvitse pyytää lasten huoltajilta lupia työntekijöiden haastattelemiseen. Haastatteluissa käydään läpi työntekijöiden kokemuksia heidän koko työuransa ajalta, joten kokemukset ovat kertyneet monien lasten kohtaamisesta ja mahdollisesti useammista päiväkodeista.

Mietimme yhdessä päiväkodin kanssa, ketkä työntekijöistä osallistuisivat haastatteluun. Tarkoituksena oli haastatella kuutta työntekijää, joten mietittiin, keillä olisi laajin ja monipuolisin kokemus tutkittavasta aiheesta ja näiltä työntekijöiltä kysyttiin, jos he olisivat halukkaita osallistumaan haastatteluun. Tutkittavilla tulee olla oikeus kieltäytyä osallistumisesta tutkimukseen ja on tärkeää, että osallistuminen on aina vapaaehtoista (Kallinen

ym. 2015, 151). Kuudesta työntekijästä lopulta neljä suostui haastateltavaksi. Yksi haastateltavistakin toi esille, että aiheeseen liittyen on varmasti vaikea löytää haastateltavia, koska aihe on sensitiivinen ja taustalla voi olla vaikeitakin kokemuksia.

Haastateltavilta pyydettiin lupa haastattelun äänittämiseen. Haastattelujen äänittäminen helpotti huomattavasti haastattelun puhtaaksi kirjoittamista ja aineiston analysointia. Äänitteet poistettiin heti, kun aineisto oli saatu litteroitua ja litteroinnitkin hävitimme aineiston analysoinnin jälkeen.

Aggressiivisesti käyttäytyvät lapset päiväkodissa on aiheena sensitiivinen ja voi nostattaa haastateltavissa erilaisia tunteita. Tutkijoina emme loppujen lopuksi voi tietää, millainen vaikutus tutkimuksen ajankohdalla voi olla tutkittavaan ja mitä tuntemuksia se voi herättää (Kallinen ym. 2015, 121). Oli siis tärkeää, että haastateltavat tietävät tutkimusaiheen ja saivat tutustua haastattelurunkoon ja -aiheisiin etukäteen. Tämä voi luoda myös haastateltavalle turvaa ja varmuutta tutkimukseen osallistumisesta.

9 POHDINTA

Aloitimme opinnäytetyöprosessin toisella aiheella. Emme kuitenkaan edenneet aiemman aiheen kanssa, koska se ei ollut tarpeeksi kiinnostava. Vaihdoin siis aiheen ja huomasimme, kuinka tärkeää aiheesta kiinnostuminen on opinnäytetyön tekemisen mielekkyyden kannalta. Kun aihe on kiinnostava, siihen jaksaa syventyä oikealla tavalla ja tarpeeksi paljon, jotta oppisi ymmärtämään sitä.

Lasten lisääntyvä aggressiivisuus ja väkivaltaisuus ovat tärkeitä ja vaiettuja aiheita. Aiheiden sensitiivisyys ja niistä puhumisen vaikeus konkretisoituivat meille yhteistyöpäiväkotiä etsiessä. Yhteistyöpäiväkodin löytymiseen meni kauan aikaa. Tähän saattoi vaikuttaa se, että työntekijät eivät olleet valmiita puhumaan kokemuksistaan. Voi olla, että juuri ne työntekijät, joilla on vaikeimpia kokemuksia aggressiivisesti ja väkivaltaisesti käyttäytyvistä lapsista eivät halunneet tulla kertomaan niistä meille. Näin antoi myös ymmärtää yksi haastatteluun osallistuneista.

Olimme harmistuneita, että alkuperäisestä kuudesta haastateltavasta vain neljä lopulta osallistui tutkimukseen, mutta ymmärrämme tämän aiheen sensitiivisyyden vuoksi. Haastattelutilanteet menivät mielestämme hyvin. Tunnelma oli rento, vaikka aihe oli vaikea.

Puolistrukturoitu haastattelu oli hyvä, koska haastattelutilanteessa nousi mieleen kysymyksiä ja saimme vapauden esittää niitä. Kirjoittamisprosessin aikana, kun yhdistimme saamamme aineistoa teoriaan, nousi kuitenkin muutamia lisäkysymyksiä. Näihin emme kuitenkaan lähteneet hakemaan vastauksia ja pohdimme niitä vain keskenämme.

Emme välttämättä ehtineet syventyä niin laajasti aihetta ympäröiviin teorioihin ja aineistoihin, kuin olisimme halunneet. Tähän oli syynä muun muassa se, että me molemmat olimme mukana työelämässä opinnäytetyöprojektin aikana. Olemme myös tietoisesti jättäneet jotkin teorialliset osa-alueet suppeammiksi, jotta työ pysyy selkeänä. Myös eri asuinpaikkakunnat saattoivat vaikuttaa opinnäytetyön lopputulokseen, koska emme pystyneet aina olemaan yhdessä kirjoittamisprosessin aikana ja ajatuksia on tämän takia voinut jäädä vaihtamatta.

Samanaikaisesti työelämään osallistuminen aiheutti sen, että opinnäytetyöprosessimme jäi aina välillä taka-alalle. Olemme siis joutuneet orientoitumaan aiheen parissa työskentelyyn useamman kerran. Työprosessi on välillä tuntunut hyvinkin katkonaiselta. Tähän on myös vaikuttanut se, että tutkimusluvan saamisessa kesti ja haastatteluajkojen sopimiseen vaikuttivat usean ihmisen aikataulut.

Opinnäytetyön muotoutuminen oli monen vaiheen takana, mutta se opetti meille kärsivällisyyttä ja kykyä aikatauluttaa omaa toimintaa. Vähäinen aika aiheeseen syventymiseen ja opinnäytetyön prosessin katkonaisuus on voinut vaikuttaa työn lopputulokseen. Opinnäytetyön tekeminen on kuitenkin ollut antoisaa ja opettavaista.

Oma ymmärryksemme aggressiivisuudesta ilmiönä ja sen tärkeydestä ihmisen kehitykselle lisääntyi opinnäytetyöprosessin aikana. Saimme uutta näkökulmaa lasten tunteiden hyväksymisen ja nimeämisen tärkeydestä. Nämä ovat tärkeitä oivalluksia meille tulevina sosiaalialan ammattilaisina.

Vaikka tutkimus on toteutettu päiväkodissa, voimme itse hyödyntää lisääntynyttä tietouttamme ja oppiamme asioita myös muualla sosiaalialan kentällä. Aiheeseen olisi mielenkiintoista myös syventyä nuorien kohdalla ja nähdä, miten lapsuuden aggressiivinen käytös näkyy myöhemmin elämässä.

LÄHTEET

- Cacciatore, R. 2008. Ohjeita kiukkuisen arjen varalle. Teoksessa Hurme, V. (toim.) Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja – vauvasta kouluikään. Helsinki: VL-Markkinointi. 72-93.
- Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. 2012. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 54-66.
- Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu - teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kallinen, K., Pirkanen, H. & Rautio, S. 2015. Sensitiivinen tutkimuksessa. Jyväskylä: United Press Global.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kärkkäinen, K. 2017. Vahvista lasta. Helsinki: Duodecim.
- Litja, T. & Oinonen, M. 2000. Mä en haluu! Leikki-ikäisen arjen pulmia. Helsinki: Edita.
- Nurmi, P. 2013. Lupa tunteisiin. Teoksessa Nurmi, P. (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 15-27.
- Nurmi, P. & Schulman, M. 2013. Aikuinen lapsen vihan peilinä. Teoksessa Nurmi, P. (toim.) Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus. 29-45.
- Peltonen, A. 2005. Tunnemuksu ja mututoukka -tunnetaito-ohjelma. Teoksessa Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. Tunnemuksu. Saarijärvi: Saarijärven Offset. 197-201.
- Ristioja, J. & Tamminen, H. 2010. Työturvallisuus ja työhyvinvointi päivähoidossa. Työturvallisuuskeskus TTK.
- Roberts, R. 2002. Self-Esteem and Early Learning. Lontoo: Paul Chapman Publishing.
- Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Finn Lectura.

Salo, S. 2012. Emotionaalisen saatavilla olon lisääminen päivähoitossa. Teoksessa Kanninen, K. & Sigfrids, A. (toim.) *Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin*. Jyväskylä: PS-kustannus. 91-102.

Schulman, M. & Nurmi, P. 2013. Lapsen vihaan reagoiminen. Teoksessa Nurmi, P. (toim.) *Lapsen ja nuoren viha*. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-147.

Silvén, M. 2010. Varhainen vuorovaikutus, kognitio ja kielenkehitys: hermostoa kaikki tyynni. Teoksessa Silvén, M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen*. Saarijärvi: Minerva Kustannus. 45-63.

Silvén, M. & Kouvo, A. 2010. Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykkinen hyvinvointi. Teoksessa Silvén, M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen*. Saarijärvi: Minerva Kustannus. 65-89.

Sinkkonen, J. 2010. *Lapsen kanssa – hyvinä ja pahoina päivinä*. 11. painos. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2012. *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun*. Helsinki: WSOY.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 1.-2. painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Varhaiskasvatuslaki. 19.5.1973/36.

Vienola, V. 2012. Varhaisvuosien eettinen kasvatus. Teoksessa Hujala, E.& Turja, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 162- 178.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

11.9.2017

Hyvä vastaanottaja,

Olemme kaksi neljännen vuoden sosionomiopiskelijaa Tampereen ammattikorkeakoulusta. Meillä on opiskeluissa ajankohtaisena opinnäytetyö. Haluaisimme toteuttaa opinnäytetyön Espoossa asuinpaikkojemme takia. Opinnäytetyön aiheena meitä kiinnostaa lasten aggressiivinen käyttäytyminen. Tutkisimme mihin/kehen lapsen aggressiivinen käytös kohdistuu, missä tilanteissa ja miten siihen voidaan puuttua ja ennaltaehkäistä. Tutkimus toteutettaisiin haastattelemalla päiväkodin henkilökuntaa.

Kiinnostaisiko teidän päiväkotianne olla mukana tällaisessa opinnäytetyössä? Jos olette kiinnostuneita, voimme lähettää alustavan tutkimussuunnitelman ensi viikon aikana, jotta voitte tutustua siihen ja tehdä lopullisen päätöksen mukana olemisesta. Voisimme sen jälkeen sopia tapaamisen kasvokkain mahdollisimman pian, jotta pääsemme keskustelemaan tarkemmin opinnäytetyömme aiheesta, aikataulusta ja toteutuksesta.

Jäämme odottamaan vastaustanne.

Ystävällisin terveisin

Roosa-Maria Turunen

Rebekka Suvanto

Tampereen ammattikorkeakoulu

Sosiaali-alan koulutus

Liite 2. Haastattelurunko

Mikä koulutus sinulla on?

Oletko kohdannut aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia?

Miten aggressiivisuus on ilmennyt? Kehen kohdistunut (itseensä, tovereihin, työntekijään...)?

Mikä laukaisi tilanteen?

Miten siihen puututtiin?

Päiväkodin käytännöt?

Turvallisuusuunnitelma?

Miltä aggressiivisen lapsen kohtaaminen tuntuu?

Mieti yksi tapaus, jossa on ollut toistuvasti aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi. Millainen lapsen terveys/kehitys? Kotiolot? Suhtautuminen vanhempiin? Työntekijöihin? Muihin lapsiin? Missä tilanteissa käyttäytyi aggressiivisesti? Pystyikö tilanteita ennaltaehkäisemään? Vähениkö aggressiivinen käyttäytyminen jossain vaiheessa? Miksi?